

Käräjäoikeuksille ja kunnanhallituksille

**VIITE: Oikeusministeriön lausuntopyyntö
käräjäoikeuksille 2.1.2017 (OM 14/31/2016)**

ASIA: Lautamiesten lukumäärä

Oikeusministeriö on viitekohdassa mainitulla kirjeellään pyytänyt käräjäoikeuksilta (Ahvenanmaan käräjäoikeutta lukuun ottamatta) lausuntoa käräjäoikeuden lautamiesten lukumäärästä. Käräjäoikeudet ovat varanneet tuomiopiiriinsä kuuluville kunnille tilaisuuden lausunnon antamiseen lautamiesten lukumäärästä.

Käräjäoikeuden lautamiehistä annetun lain (2016/675) 3 §:n mukaan käräjäoikeuden lautamiesten lukumäärän vahvistaa oikeusministeriö. Jos käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluu useampia kuntia, oikeusministeriö vahvistaa kunkin kunnan alueelta valittavien lautamiesten lukumäärän ensisijaisesti kuntien henkikirjoitettujen asukkaiden lukumäärän suhteessa. Jokaisesta kunnasta on kuitenkin valittava vähintään yksi lautamies. Lautamiesten lukumäärää voidaan kunnanvaltuuston tai käräjäoikeuden esityksestä muuttaa, jos tuomiopiiriin kuuluvien kuntien asukkaiden tai käräjäoikeudessa oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:ssä mainitussa kokoonpanossa käsiteltävien asioiden lukumäärä on oleellisesti muuttunut. Kunnallisen tai oikeudellisen jaotuksen muuttuessa oikeusministeriö voi muuttaa lautamiesten lukumäärää ilman edellä mainittua esitystä

Lukumäärää arvioitaessa on tullut ottaa huomioon lautamieskokoonpanossa ratkaistavien asioiden määrän kehittyminen. Kunnasta valittavien lautamiesten tulee mahdollisimman tasapuolisesti edustaa kunnan väestön ikä-, elinkeino-, sukupuoli- ja kielija-kaumaa.

Lautamieskokoonpanossa käsiteltävien asioiden määrä on vähentynyt käräjäoikeuksissa. Lautamieslain 7 §:n mukaan käräjäoikeuden laamannin tulee huolehtia siitä, että lautamiehet osallistuvat käräjäoikeuden istuntoihin vuorojärjestyksessä.

Maa-oikeuden puheenjohtaja kutsuu maa-oikeuden jäseniksi lautamiehet yhdestä tai useammasta käräjäoikeudesta, jonka tuomiopiirissä kysymyksessä olevan toimituksen kohteena oleva alue, raja tai osa siitä on. Erityisestä syystä maa-oikeuden jäseniksi voidaan kutsua myös käräjäoikeuden tuomiopiiriin maa-oikeusasioissa kuuluvan muun käräjäoikeuden lautamiehet.

Lautamies, joka on kalenterivuoden aikana ollut mukana istunnossa 20 päivänä, ei sinä kalenterivuonna saa enää osallistua istuntoon, ellei ole kysymys saman asian käsittelyn jatkamisesta.

Lausuntojen perusteella ministeriö on lautamieslain 3 §:n nojalla muuttanut 10.12.2012 tekemänsä päätöksen käräjäoikeuksien lautamiesten lukumäärästä kunkin käräjäoikeuden ja siihen kuuluvien kuntien osalta sellaiseksi, kuin se ilmenee tämän kirjeen liitteenä olevasta päätöksestä. Päätöstä on sovellettava valittaessa 9.4.2017, muualla kuin Ahvenanmaan maakunnassa, toimitettujen kunnallisvaalien jälkeen uusia lautamiehiä. Nykyisten lautamiesten toimikausi päättyy, kun uudet lautamiehet on valittu ja päätös on tullut lainvoimaiseksi.

Lautamiesten lukumäärää on tarkistettu pääosin käräjäoikeuksissa käsiteltävien asiämäärien kehittymisen ja niiden edellyttämän lautamiestarpeen perusteella. Lautamieskokoonpanossa käsiteltävien asioiden määrään on vaikuttanut edelleenkin oleellisesti käräjäoikeuksien ratkaisukokoonpanojen muutos, joka tuli voimaan 1.1.2009.

Uudistuksen myötä lautamiesten osallistuminen käräjäoikeuksien istuntoihin on vähentynyt. Siten lautamiehiä on valittava yhteensä **1477** (määrä sisältää Ahvenanmaan käräjäoikeuden lautamiehet yhteensä 40). Vuonna 2012 lautamiehiä valittiin vastaavasti 1.737. Päätöksessä on otettu huomioon myös 1.1.2017 tapahtuneet kuntaliitokset.

Lautamieslain 4 §:n mukaan kunnanvaltuusto valitsee lautamiehet kunnanvaltuuston toimikautta vastaavaksi ajaksi. Nykyisten lautamiesten toimikausi päättyy, kun kunnanvaltuustot ovat valinneet uudet lautamiehet ja valinnat ovat tulleet lainvoimaisiksi.

Lautamiesten asemaan liittyviä kannanottoja

Ministeriö kiinnittää valtuustoryhmien ja lautamiesehdokkaiden huomiota eräisiin kannanottoihin ja seikkoihin, jotka ovat aika ajoin nousseet esiin lautamiesjärjestelmän toimivuutta ja uskottavuutta arvioitaessa.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on käsitellessään valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomusta oikeudenkanslerin virkatoimista ja lain noudattamista koskevista havainnoista vuodelta 1994 käsitellyt myös lautamiesjärjestelmää. Perustuslakivaliokunta on 5.6.1996 antamassaan mietinnössä (PeVM 3/96) ottanut kantaa useisiin lautamiesjärjestelmää koskeviin seikkoihin, mitkä kannanotot ovat edelleenkin ajankohtaisia ja syytä saattaa valtuustojen ja valtuustoryhmien sekä lautamiesehdokkaiden tietoon.

Perustuslakivaliokunta toteaa muun muassa seuraavaa: ”Lautamiesten valinnassa tulee korostaa lautamiehen tuomarintehtävää. Lautamies ei ole poliittisella valtakirjalla toimiva kunnallinen luottamushenkilö, vaan hänen tulee olla riippumaton. Valtuustoryhmillä on tämän suhteen erityinen vastuu. Sama koske sitä, että lautamieheksi valittavat ovat valmiita toimimaan tehtävässään koko kauden. Ottaen huomioon lautamiehen tehtävän ja aseman tuomioistuimen jäsenenä puolueiden ei pidä vaatia lautamieheksi valittavilta sitoumuksia ns. puolueveron maksamisesta istuntopalkkiostaan.”.

Todettakoon, että myös valtioneuvoston oikeuskansleri ja oikeusministerit ovat useaan kertaan todenneet lautamiehiltä vaadittavien sitoumusten ja puolueveron vaarantavan tuomioistuinten riippumattomuutta. Aika ajoin ministeriön tietoon on tullut, että eräät piirijärjestöt tai paikallisosastot ovat vaatineet lautamiehiltä tai lautamiesehdokkailta suostumuksia puolueveron maksamisesta. Tätä ei voida pitää hyväksyttävänä. Ministeriö toteaa edellä mainittuihin kannanottoihin perustuen, että lautamiesehdokkailta ei saa vaatia sitoumuksia puolueveron maksamisesta.

Lautamiestehtävän luonne

Lautamiehen tehtävää ei voida pitää kunnallisena luottamustehtävänä vaikka valtuusto valitsee lautamiehet. Perustuslain mukaan tuomiovaltaa käyttävät itsenäiset ja riippumattomat tuomioistuimet.

Lautamiehet, joilla on yksilöllinen äänioikeus, ovat tuomioistuimen jäseniä ja toimivat tuomarin vastuulla. Näin ollen tehtävä on pikemminkin valtiollinen luottamustehtävä, jonka hoitamisesta maksettavat kustannukset (istuntopalkkio, ansionmenetykskorvaus ja matkakustannukset) suoritetaan valtion varoista.

Lautamiehen tehtävä eroaa kunnallisista lautakunnan jäsenyyksistä ja eräistä muista kunnallisista luottamustehtävistä siinäkin suhteessa, että tuomioistuimen istunnot alkavat yleensä aamulla kello 9.00 ja istuntoja jatketaan niin pitkään, että kaikki istuntopäivälle haastetut jutut saadaan käsitellyksi. Lautamiehen tehtävä edellyttää siis varautumista koko päivän kestäväan istuntoon. Erityisesti laajoissa rikosasioissa lautamiesten tulee varautua olemaan läsnä useampana päivänä peräkkäin. Lautamiesten istuntovuoroista sopiminen edellyttää tällaisissa tapauksissa käräjäoikeuden ja lautamiesten keskinäistä yhteydenpitoa riittävän ajoissa, jotta lautamiehet voisivat varautua istuntoihin.

Esteellisyyskysymyksistä

Tuomioistuinten jäsenten esteellisyyskysymyksiin kiinnitetään nykyään huomattavan paljon huomiota. Esteellisyyttä koskevat säännökset on uudistettu syyskuussa 2001 voimaan tulleella lailla. Mainittu lain muutos ja Euroopan Ihmisoikeustuomioistuimen kannanotot ovat merkinneet sitä, että esteellisten piiri on laajentunut. Vakiintunut periaate on, että tuomioistuimen on paitsi oltava puolueeton myös näytettävä puolueettomalta.

Käytännön kokemukset ovat osoittaneet, että esteellisyyskysymykset ovat usein ajankohtaisia erityisesti silloin, kun lautamiehinä on esimerkiksi kunnanhallituksen tai kuntayhtymän hallituksen jäseniä. Ministeriön näkemyksen mukaan merkittävässä asemassa olevien kunnallisten luottamushenkilöiden tai kansanedustajien valitsemiseen lautamieheksi tulisi suhtautua pidättyväisesti.

Lautamiesten valintaan liittyviä kysymyksiä

Lautamiesten valinnan osalta ministeriö kiinnittää huomiota lain käräjäoikeuksien lautamiehistä 2 §:än kokonaisuudessaan. Sen ensimmäinen momentti kuuluu seuraavasti: ”Lautamiehen tulee olla käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvassa kunnassa asuva Suomen kansalainen, joka ei ole konkurssissa, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu ja jota on pidettävä sopivana toimimaan lautamiehenä.”

Siten lautamieheksi ei voida valita henkilöä, jota ei ole pidettävä sopivana tehtävään. Sopivaisuuden arviointi saattaa olla hankalaa, mutta säännöksellä on ajateltu suljettavan lautamiestehtävän ulkopuolelle henkilöt, joilla on esimerkiksi rikosrekisterimerkintöjä tai jotka ovat syyllistyneet toistuvasti vähäisempiin rikoksiin. Sopivaisuuden arviointi edellyttää yleensä ehdokkaan kokonaisvaltaista arviointia, jonka lopputuloksena tulisi olla johtopäätös siitä, että asianomaisen henkilön valinnalla ei horjuteta tuomioistuinta kohtaan tunnettua luottamusta. Valtuustoryhmällä tai valtuustoilla ei kuitenkaan yleensä ole mahdollisuutta selvittää tällaisia tietoja ja sen vuoksi lautamiesehdokkaiden tietoon tulisi saattaa edellä mainittu kelpoisuusvaatimus. Näin erityisesti sen vuoksi, että kärjäoikeudet yleensä selvittävät lautamiehiksi valittujen rikosrekisteritiedot.

Lautamieslain 2 §:n mukaan lautamiehen tulee olla kärjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluvassa kunnassa asuva Suomen kansalainen, joka ei ole konkurssissa, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu ja jota on pidettävä sopivana toimimaan lautamiehenä.

Lautamieheksi ei saa valita henkilöä, joka on alle 25-vuotias tai joka on täyttänyt 65 vuotta. Lautamiehenä ei saa olla henkilö, jolla on virka yleisessä tuomioistuimessa tai Rikosseuraamuslaitoksessa taikka joka virassaan suorittaa ulosottotehtäviä, rikosten esitutkintaa taikka tulli- tai poliisivalvontaa, eikä myöskään syyttäjä, asianajaja taikka muu ammatikseen asianajoa harjoittava henkilö.

Lautamieslain 4 §:n 3 momentin mukaan kunnasta valittavien lautamiesten tulee mahdollisimman tasapuolisesti edustaa kunnan väestön ikä-, elinkeino-, sukupuoli- ja kielijakaumaa. Lautamiesjärjestelmän uskottavuutta ja kansalaisten luottamusta järjestelmään saattaisi lisätä mikäli lautamiesten joukossa olisi myös eri etnisiä ryhmiä edustavia henkilöitä.

Lautamiehille ei ole asetettu erityisiä kielitaitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia, toisin kuin tuomareille. Valtuustojen tehtävänä on huolehtia siitä, että lautamiehiksi valittavilla henkilöillä on tehtävän suorittamiseksi vaadittava riittävä kielitaito ja kärjäoikeuden tehtävänä on huolehtia lautamiesten istutkokoonpanosta. Käytännössä kielitaitovaatimukset korostuvat sellaisissa kärjäoikeuksissa, jotka ovat kaksikielisiä.

Ministeriön näkemyksen mukaan valittavien lautamiesten kielitaitoon tulee kiinnittää aiempaa enemmän huomiota.

Lain kärjäoikeuden lautamiehistä 1 §:n 2 momentin mukaan lautamiehen vaaliin sovelletaan kuntalain säännöksiä. Kuntalain (410/2015) 79 §:n mukaan luottamushenkilö pysyy toimessaan sen ajan, joksi hänet on valittu ja senkin jälkeen siihen saakka, kunnes toimeen on valittu toinen. Tämän vuoksi ministeriö kiinnittää huomiota siihen, että kärjäoikeuksien ja kunnanhallitusten tulisi pyrkiä sopimaan ajankohta, josta lukien uudet lautamiehet aloittavat toimintansa ja nykyisten toimikausi päättyy. Tämä on tärkeätä kärjäoikeuksien istutkokoonpanojen määräämiseksi ja myös sen vuoksi, että uusien lautamiesten yhteystietojen toimittaminen kärjäoikeudelle ja muut käytännön järjestelyt saattavat ainakin suurimmissa kärjäoikeuksissa vaatia jonkin verran aikaa. Mikäli kärjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluu useampia kuntia tulisi kaikkien tuomiopiiriin kuuluvien kuntien pyrkiä valitsemaan lautamiehensä likimain samanaikaisesti.

Sidonnaisuuksien ilmoittaminen

Lain käräjäoikeuden lautamiehistä 5 §:n mukaan lautamiehen on ennen tehtävään ryhtymistä sekä tehtävän kestäessä annettava käräjäoikeudelle tuomioistuinlain (2016/673) 11 luvun 12 §:ssä tarkoitettu sidonnaisuusilmoitus käräjäoikeudesta saatavalla lomakkeella. Tuomioistuimen tulee tehdä asianmukaiset merkinnät kustakin lautamiehestä sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin.

Oikeus- ja työministeri

Jari Lindström

Hallitussihteeri

Mika Rislä

TIEDOKSI: Suomen Kuntaliitto – Finlands Kommunförbund
Suomen Maallikkotuomarit ry. - Finlands Lekmannadomare rf.
Rekisteröidyt puolueet

LIITE: Lautamiesten lukumäärät

	Hamina	Fredrikshamn	4
	Iitti		2
	Kotka		11
	Kouvola		16
	Miehikkälä		2
	Virolahti		2
Päijät-Hämeen käräjäoikeus - Päijänne-Tavastlands tingsrätt			33
	Asikkala		2
	Hartola		2
	Hollola		3
	Heinola		3
	Kärkölä		2
	Lahti	Lahtis	15
	Orimattila		2
	Padasjoki		2
	Sysmä		2
Helsingin hovioikeuspiiri - Helsingfors hovrätts domkrets			460
Espoon käräjäoikeus - Esbo tingsrätt			50
	Esboo	Esbo	48
	Kauniainen	Grankulla	2
Helsingin käräjäoikeus - Helsingfors tingsrätt			270
	Helsinki	Helsingfors	270
Hyvinkään käräjäoikeus - Hyvinge tingsrätt			19
	Hausjärvi		1
	Hyvinkää	Hyvinge	7
	Loppi		1
	Nurmijärvi		6
	Riihimäki		4
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus - Östra Nylands tingsrätt			33
	Askola		2
	Lapinjärvi	Lapträsk	2
	Loviisa	Lovisa	7
	Myrskylä	Mörskom	2
	Pukkila		2
	Pyhtää	Pyttis	2
	Porvoo	Borgå	11
	Sipoo	Sibbo	5
Tuusulan käräjäoikeus - Tusby tingsrätt			28
	Järvenpää	Träskända	8
	Kerava	Kervo	7
	Mäntsälä		4
	Pornainen	Borgnäs	1
	Tuusula	Tusby	8
Vantaan käräjäoikeus - Vanda tingsrätt			60
	Vantaa	Vanda	60
			209
Rovaniemen hovioikeuspiiri - Rovaniemi hovrätts domkrets			
Lapin käräjäoikeus - Lapplands tingsrätt			54